

Danske Herregaarde.

III. Søbysøgaard

»Nu til Dags«, har en Forfatter sagt, »vrimler det alle Vegne af Sørøvere«, man udtørrer hvert Aar Søer og Damme, og vort Fædreland mister stadigvæk en Del af sin Naturskønhed, som næppe opvejes ved en forøget Høproduktion og Kvægavl.

Der gives dog Søer saa heldigt beliggende, at Udtørningsanlæg er umuliggjort, naar det da ikke skulde iværksættes paa den allermest moderne Maade ved en artesisk Sænkning, og hertil hører Søby Sø i Nørre Søby-Sogn, Odense Amt.

Denne Sø, der nu har et Fladeindhold af ca. 70 Tdr. Land, men tidligere, da Sivene groede mindre frodigt, har været en halv Gang større, er Skønhedspletten i den temmelig flade Egn, som den i den Grad har behersket, at den ikke blot har laant Navn til en By og et Sogn, men ogsaa til det smukke Herresæde ved dens Bred

Fyen formelig bugner af smukke Herregaarde, og det Arkipelag, der ligger trindt om i de fyenske Farvande har ogsaa baade Slotte og store, rige Gaarde. Naar man med Jernbane eller Vogn tager syd paa fra Odense, hører man i Kupeen bestandig Godsejer-Navne og Bemærkninger om Avl og Drift paa Herresæder. Man har i disse Egne langt mere end i Jylland og paa Sjælland Følelsen af det store Hartkorns Indflydelse, og det er bekendt, at Odense nok holder af at være Hovedstad for de Jorddrotter, der bebo det Eyland Fyen

Hver af Danmarks Landsdele har sit Præg, som den har sit Sprog. Og hvis man er vant til at færdes i nordsjællandske Egne, hvor Bøndergaarde ligge dryssede ud over Landskabet, snart i Læ af store Skove, snart højt paa Skrænter, hvorunder Øresund blaaner, snart midt i store Agre eller Marker, eller hvis man kender Østjylland, hvor det hverken er Proprietærer eller Godsejere, der dominere, men hvor det er den store Bondestand, der politisk og socialt set er den store Magt — hvis man, som sagt, kender disse Egne, saa vil man ikke kunne undgaa at se, at Fyen af alle danske Stifter er det mest aristokratiske. Politisk talt kommer dette maaske ikke saa stærkt frem, skønt fyenske Godejere altid have spillet en Rolle. Men ligesom Odense ubetinget overgaar samtlige store danske Provinsbyer i kommunal Glans og lokal Pragt — i sit Raadhus, i sine Anlæg og i hele sit Tilsnit — saaledes mærker man let, at Embedsmænds og Godsejeres Indflydelse er betydelig og saa at sige ligeligt fordelt over den rige og frugtbare Ø. Naar der tales om Jyllands autonomistiske Tilbøjeligheder, saa

ere disse vel i og for sig af større Betydning end man almindelig tror, fordi de aldrig ytre sig levende eller larmende, men tværtimod ligge i Dybden. Fyen har maaske ogsaa sine Ambitioner; den havde i sin Tid en Prins, der oven i Købet var Tronarving, til Guvernør, og han residerede paa *Odense Slot*. Nu er der kun en Stiftamtmand, men de mange lokale Indflydelser, der gøre sig gældende, havde maaske intet imod at løbe sammen i en særlig fyensk Administration. Man kunde i hvert Fald tænke sig, at det paa Fyen var Embedsmænd og Godsejere, der ledede Bevægelserne, medens det i Jylland ubetinget er den brede Del af Befolkningen, og medens Sjælland er overskygget af Kjøbenhavns Almagt.

Selv om dette nu kun er tilfældige Indtryk, der paatrænge sig Besøgeren i det fynske Land, og som det ikke er værdt at tillægge nogen indgribende Betydning i et lille Land som Danmark, der er og bliver et samlet Hele, saa kan det dog ikke nægtes, at man netop dér maa lægge særlig Mærke til Godser og Godsejere. Man har, om man kan udtrykke det saaledes, Følelsen af, at Fyen er et *Landstingsland*, selv om man ved, at ogsaa Folketingets venstre Side rekrutteres fra denne Ø.

Overalt hvor man kommer frem, dukker Godsernes Taarne og takkede Gavle frem af Parker, og stanser man ved Søbysøgaard, saa faar man et levende Indtryk af et ægte dansk Herresæde — og ogsaa af et ægte fyensk Gods.

Den stadselige Hovedbygning spejler sig med sin Park i en Sø, der netop er saa stor, som danske Indsøer pleje at være. Og selve Bygningens lyse, lette Farver, det hyggeligt danske røde og hvide, forene sig med de grønne Træer og den smilende Sø til at borttage ethvert Præg af *Château*. Man kan tænke sig, at denne gode Gaard med sit indbringende Tilliggende gav Ly for et dansk Herregaardsliv, hvori paa ingen Maade det praktiske Landmandsarbejde forsømtes. Der hører en formelig Anstrengelse til at tro paa de raa og til Dels blodige Skildringer fra tidligere Dages Liv paa Søbysøgaard, og man maa sætte sig ind i den Tids hele Tænkemaade og Forhold for at kunne forstaa dem. Søbysøgaard gør Indtrykket af at være en god Gaard, der har ernæret sine mange skiftende Ejere rigeligt, fordi de selv have arbejdet for den. At senere Tidens noget forandrede Herregaardsliv ogsaa har givet Anledning til, at Søbysøgaard har givet Rum for Fester og en mere nydende Tilværelse, er vel uden Tvivl. Rammen for baade Arbejde og Nydelse er til Stede i det smukke og venligt indbydende Gods.

Oprindelig hed Gaarden Søgaard eller Sjøgaard, et Navn der gaar igen i alle gamle Dokumenter og har holdt sig indtil henimod Midten af dette Aarhundrede, men til Adskillelse fra den i Rønninge Sogn beliggende Søgaard, »Rønninge-søgaard«, kaldte man den herefter *Søbysøgaard*.

Gaarden er langt anseeligere end Herregaarde med et lignende Tilliggende, hvilket allerede er et Vidnesbyrd om, at dens Bygningsperiode maa føres tilbage i Tiden, og at Hartkornet maa være svundet ind.

Begge Dele er da ogsaa Tilfældet. Gaarden er bygget for ca. 250 Aar siden og har en Gang haft 700 Tdr. Hartkorn i de omliggende Byer og Sogne, særlig i Allested, Fangel, Dømmestrup, Søby, Lundby og Næraa. Nu er alt Bøndergodset solgt fra, og Hovedgaardstaksten udgør kun mellem 60 og 70 Tdr. Hartkorn.

Søbysøgaard har da ogsaa i Tidernes Løb været i mangfoldige Familiers Eje, og med Pieteten overfor den gamle Gaard har det været saa som saa.

I mange Aar tilhørte den Urne-Ætten, og som dens første bekendte Ejer af hin uddøde, men en Gang mægtige og blomstrende Slægt nævnes den rige Jørgen Urne, der døde 1480 og foruden Søbysøgaard efterlod sig Brolykke og syv andre Herregaarde. Med hvilken Forkærlighed vore Fædre have omfattet Arv af Jord har man et godt Eksempel paa hos Urnerne, thi lige saa ofte en Ejendoms Tilliggende svandt ind ved Skifte, lige saa hurtigt sattes al Kraft ind paa atter at inddrage Bøndergods.

Borggaarden paa Søbysøgaard bestaar af tre Fløje, af hvilke den midterste er den anseligste og ligesom de øvrige teglhængte med takkede Gavle, men desuden forsynet med et Taarn. Midterfløjen er den ældste, opført af Hans Lindenow i Aaret 1641, efter Sagnet for Penge, som han havde erhvervet i Trediveaarskrigen. Oprindelig var Gaarden opført i Rosenborgstilen ligesom mange samtidige Herregaarde, men her, som saa mange Steder, har Kalkpuds fortrængt den oprindelige Skønhed, og nu fremtræder den med sine hvide Mure kun som en mægtig Stensamling, til hvis Vedligeholdelse der ikke udkræves større Kyndighed, end man almindeligvis finder hos enhver Landsbymurmester.

I Aaret 1730 solgtes Gaarden til Hofmarskal ved det fyrstelige Hof i Eutin, Friedrich von Holsten. Han oprettede i 1745 Gaard og Gods til et Stamhus for Efterkommerne af sin Broderdatter, men den Herlighed varede kun til Aaret 1802. Da ophævedes Stamhuset imod Substitution af en Fideikommiskapital paa 174,000 Rdl., hvis nuværende Besidder er Friherre Axel Weber Rosenkrantz i Wiesbaden.

Den ovennævnte Marskal Holsten skal, efter hvad Amtmand Vedel meddeler i en Beretning om Søbysøgaard, have været en meget streng Herre, og i Sagnene mindes han med Frygt, næsten som en Troldmand. Han spøjte ude i Dyrehaven ved den saakaldte Vaskedam, hvor tre ældgamle, mægtige Bøgetræer længe bar Navnet »Marskallens Lysthus«. Der kørte han ved Midnat med sine fire sorte Heste, af hvis Næsebor Ilden sprudede, og han var ledsaget af et Kobbelt Hund, der ligeledes

sprudede Ild. Midt i Trediverne slog Lynet ned og splittede det ene af Træerne, hvorefter de andre bleve fældede, og fra den Tid holdt Spøgeriet op.

En af Marskallens Efterfølgere, Major Axel Rosenkrans, der i 1763 blev Stamhusets Besidder, mindedes endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede af gamle Folk som en meget haard Husbond, der for et godt Ord benyttede »Træhesten«, som stod opstaldet foran i Ladegaarden, hvortil han havde Udsigt fra sine Vinduer. Han bandt efter Sigende Sten og Skinker ved de syndige Rytteres Ben, for at de kunde sidde desto tungere i Sadlen. Majoren spøjte i lang Tid i Vægterkamret, hvor Borgfængslet havde været, og det sagdes, at en Karl var bleven slaaet ihjel der, fordi han havde modsat sig et Forhold mellem Majoren og hans Kæreste.

Ligesom Spøttrup har Søbysøgaard haft sin blodige Haand. Den fandtes paa Kalkpudset i et meget uhyggeligt Værelse i den østre Fløj, og ingen Overkalkning kunde bringe Haanden til at forsvinde. Værelset kaldtes »Maduens Kammer«, og Maren Due, der havde staaet i Forhold til Majoren, havde været indespærret her, men en Nat forsvandt hun pludselig, kun efterladende Blodsporet paa Væggen. Man mente, at »Fanden havde taget og bortført Maren Due«, men andre gav Majoren Skylden. Amtmand Vedel fortæller, at i hans Barndom, der faldt paa Søbysøgaard, sad Blodsporet endnu, men i 1831, efter at Værelset havde staaet tomt i en Menneskealder, blev det atter indrettet til Beboelse; Kalkpudsen blev da indhugget lige indtil Murstenen, for at den røde Plet ikke skulde komme igen, og dermed ophørte saa Spøgeriet.

Majorens Søn solgte i 1805 Gaarden til Justitsraad Hillerup, og han ombyttede det haarde Adelsregimente med en mildere Styrelse, men hans borgerlige Anskuelse lod ham gaa saa vidt, at han berøvede den gamle Hovedbygning sine smukkeste Prydelser, navnlig det store Taarn, ligesom han tilkastede Gravene.

Ikke blot Borggaarden, men Ladegaarden var omgivet af Grave, hvoraf der nu kun er en liden Rest tilbage. Medens senere Ejere have anvendt betydelige Summer paa at restaurere Borgen, ere Avlsgaardens Bygninger kun stedmoderligt behandlede, — og det uagtet — ingen af dem ere under to Hundrede Aar gamle og en enkelt endog fra 1559.

Til Søbysøgaard hører der henimod 300 Td. Land Skov under forstmæssig Drift. Der er fældet Træer i den nyere Tid af kolossale Dimensioner. En enkelt Risbøg har afgivet 32 Favne Brænde, et Træ i Dyrehaven 18 Favne, ligesom der er fældet vældige Egetræer.

Nørre Søby og Allested Kirker høre endnu til Gaarden. Under Koret i den første findes 12—14 Ligkister, der gemme Støvet af tidligere Ejere, særlig Familien Urne og Rosenkrans. Altertavlen,

som findes her, bærer Urnernes og Walkendorfernes Vaaben og skal være malet 1551.

I Aaret 1820 solgte Hillerup Gaarden til sin Svigersøn, Løjtnant i Søetaten Jens K. D. Vedel, efter hvis Død 1827 den tilfaldt hans Enke Marie Elisabeth Hillerup. Hun giftede sig paany i Aaret 1828 med Kammerjunker, senere Hofjægermester og Kammerherre J. Ph. Rogert Fønss og ejede Gaarden i Forening med ham til 1844. Den solgtes da til Admiral J. K. de Falsen, og efter hans Død 1849 overtoges den af hans Søn, Kaptajn i Livgarden, Kammerjunker E. de Falsen. Han døde i 1867, og nu tilfaldt den hans ældste Datter i Ægteskab med Kammerherre F. H. C. de Falsen Baron Zytphen Adeler til Baroniet Adellersborg.

Ikke langt fra Godset ligger den lille Søby Kirke, hvori der findes Epitaphier over Søbysøgaards tidligere Ejere. Lav og uanselig er den, og den lille Landsbykirkegaard, der ligger tæt op ad den, har ingen mærkelige eller prangende Navne paa sine simple Kors og faa Granitstene. Søbysøgaards Ejere, der i saa mange Aar og Slægtled have holdt Egnen i Ave, hvile inde under den venlige Kirkes røde Tag, medens Menigheden eller — om man vil — Undersaatterne høre til ude paa den aabne Kirkegaard. Saaledes gaar det til, at Afstanden bestandig bevares. Men medens talrige af de store, gode Gaarde omkring Søbysøgaard have en lang Drift i samme Families Eje at se tilbage paa — medens paa dem Søn har fulgt efter Fader i mange Aar og under mange Forhold, saa har Godset, der dominerer denne Egn, uafbrudt skiftet Ejere, og derfor er der mange af dem, der ikke ere komne til at hvile i Søby Kirke, medens Gaardmænd og Husmænd fra Egnen altid have deres Grave deroppe. Nu først synes Søbysøgaard at være kommen til Ro i en stor og anset Families Eje, og den vil da utvivlsomt paany blive Egnens Midtpunkt — hvis den ikke allerede er det.